

**Norma par šķīrējtiesas kompetenci pašai izlemt jautājumu par strīda pakļautību
neatbilst Satversmei**

2014. gada 28. novembrī Satversmes tiesa ir pasludinājusi spriedumu lietā Nr. 2014-09-01 „Par Civilprocesa likuma 495. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Aizliegums vispārējās jurisdikcijas tiesā pārbaudīt šķīrējtiesas kompetenci ir nesamērīgs

Apstrīdētā norma

Apstrīdētā Civilprocesa likuma norma paredz, ka šķīrējtiesa pati lemj par strīda pakļautību, arī gadījumos, kad kāda no pusēm apstrīd šķīrējtiesas līguma esamību vai spēkā esamību.

Augstākā juridiska spēka norma

Satversmes 92. panta pirmais teikums: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc SIA „Hipotēku bankas nekustamā īpašuma aģentūra” (kopš šā gada 1. oktobra SIA “Hiponia”) konstitucionālās sūdzības, kurā norādīts, ka sūdzības iesniedzējai bija civiltiesiski strīdi ar SIA “Resort Management”. Strīdus izskatīja šķīrējtiesa. Savukārt sūdzības iesniedzēja apgalvo, ka tā neesot parakstījusi vienošanos par strīda izskatīšanu šķīrējtiesā, proti, vienošanās esot viltota. Tādēļ konkrētie strīdi neesot pakļauti izskatīšanai šķīrējtiesā.

Sūdzības iesniedzēja esot vērsusies vispārējās jurisdikcijas tiesā ar prasību par vienošanās (par strīda izskatīšanu šķīrējtiesā) atzīšanu par spēkā neesošu. Tomēr prasība tika noraidīta visās tiesas instancēs. Noraidījums pamatots ar apstrīdēto normu.

Sūdzības iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības un tiesas pieejamību situācijās, kad persona vēlas apstrīdēt šķīrējtiesas līguma pastāvēšanu vai spēkā esamību, turklāt tiesību ierobežojums neatbilstot samērīguma principam.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par tiesību uz taisnīgu tiesu saturu

Satversmes tiesa atzina, ka šķīrējtiesa nepieder pie tiesu varas sistēmas, un valsts nav atbildīga par šķīrējtiesas procesu. Tomēr Satversmes 92. panta pirmais teikums paredz gan valsts pienākumu radīt efektīvu tiesisko mehānismu, kas nodrošinātu iespēju novērst šķīrējtiesas procesā notikušus būtiskus pārkāpumus, gan arī pienākumu neatzīt tāda šķīrējtiesas procesa rezultātu, kurā šādi pārkāpumi ir notikuši. [14.1]

Gadījumos, kad puses ir brīvi izvēlējušās nodot strīdu izskatīšanai šķīrējtiesā, tiek prezumēts, ka tās atsakās no savām tiesībām uz taisnīgu tiesu. Valsts nav atbildīga par lietu izskatīšanas taisnīgumu šķīrējtiesās, tomēr gadījumos, kad vispārējās jurisdikcijas tiesa kontrolē šķīrējtiesas procesu, tai jāpārlicinās, ka tiesvedība šķīrējtiesā bijusi taisnīga. [14.2]

Pienākums radīt tiesisku mehānismu, ar kura palīdzību pārlicināties, vai persona ir labprātīgi atteikusies no savām tiesībām uz taisnīgu tiesu, izriet gan no Satversmes 92. panta otrā teikuma, gan Latvijai saistošiem starptautiskajiem dokumentiem, [14.2], piemēram, Eiropas Konvencijas par Starptautisko komercšķīrējtiesu, [15.2] Ņujorkas Konvencijas par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildīšanu [15.3], ANO Starptautiskās tirdzniecības tiesību komisijas 1985. gada Starptautiskās komerciālās šķīrējtiesas parauglikuma. [15.4]

Satversmes tiesa norādīja, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums paredz personas subjektīvās tiesības vērsties tiesā un aizsargāt savas aizskartās tiesības. Ja persona nav piekritusi lietas izskatīšanai šķīrējtiesā, tad šķīrējtiesas process un tā potenciālais iznākums neapšaubāmi var būtiski aizskart šīs personas tiesības. Šādos gadījumos personai ir jābūt tiesībām vērsties tiesā savu aizskarto tiesību aizsardzībai tieši un nepastarpināti, neatkarīgi no citu personu gribas vai rīcības. [20.2.4.]

Par pamattiesību ierobežojumu

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums noteikts ar likumu [18] un tam ir leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība, kas izpaužas kā tiesu noslogotības mazināšana [19].

Vērtējot pamattiesību ierobežojuma pamatotību, tiesa atzina, ka pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi var sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. [20.2.7] Citastarp tiesa secināja, ka šajā konkrētajā lietā vispārējās

jurisdikcijas tiesu noslogotība nav mazinājusies, jo saistībā ar konkrētās šķīrējtiesas kompetenci un sprieduma izpildi tiesas pieņēmušas kopumā jau sešus dažādus lēmumus. [20.2.1.]

Tāpat Satversmes tiesa atzina, ka, vispārējās jurisdikcijas tiesā apstrīdot šķīrējtiesas kompetenci, šķīrējtiesas process netiek kavēts. Prasības celšana vispārējās jurisdikcijas tiesā par šķīrējtiesas līguma atzīšanu par spēkā neesošu neietekmē šķīrējtiesas procesu – jau uzsākts šķīrējtiesas process var turpināties, bet gadījumā, ja šķīrējtiesas process vēl nav uzsākts, tas var tikt uzsākts paralēli vispārējās jurisdikcijas tiesas procesam. [20.2.7.]

Līdz ar to Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam. Tādējādi norma, ciktāl tā liedz vispārējās jurisdikcijas tiesā apstrīdēt šķīrējtiesas kompetenci, neatbilst Satversmes 92. pantam. Satversmes tiesa atzina, ka attiecībā uz konstitucionālās sūdzības iesniedzēju apstrīdētā norma zaudē spēku no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Par apstrīdētā regulējuma spēku nākotnē

Satversmes tiesa ņēma vērā, ka Saeima ir pieņēmusi Šķīrējtiesu likumu, kurā ir ietverta norma, kas ir identiska apstrīdētajai normai (Šķīrējtiesu likuma 24. panta pirmā daļa). Paredzēts, ka likums stāsies spēkā 2015. gada 1. janvārī. [23]

Satversmes tiesa, ņemot vērā ciešās saistības koncepciju, nolēma paplašināt prasījumu un atzina arī Šķīrējtiesu likuma 24. panta pirmo daļu, ciktāl tā liedz vispārējās jurisdikcijas tiesā apstrīdēt šķīrējtiesas kompetenci, par neatbilstošu Satversmes 92. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas ir stājies spēkā. Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājas lapā.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt Satversmes tiesā izskatāmās lietas faktisko apstākļu izpratni. Tā nav uzskatāma par sprieduma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Līna Kovalevska

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Lina.Kovalevska@satv.tiesa.gov.lv

67830748, 29813216